

Dr. BAGÓ Zoltán

Phd-hallgató

Szent István Egyetem Enyedi György Doktori Iskola, Gödöllő

PhD student

**Szent István University, Enyedi György Regional Sciences PhD School,
Gödöllő, Hungary**

bago.zoltan@budaauditor.hu

AZ EURÓPAI UNIÓ ÉS A BENEŠ-DEKRÉTUMOK

THE EUROPEAN UNION AND THE BENEŠ-DECREEES

ABSTRACT

The European Union has grown from an economic community to a form of cooperation between individual Member States in which Community law, the European Union has the right to operate in the Member States and the EU institutions. All of this has a major impact on the lives of EU citizens, with particular reference to citizenship of the Union. My presentation presents the possibilities and obstacles to EU rules through the example of the Beneš Decrees and highlights the new way of enforcing national interests. To date, the decree based on the principle of collective guilt is part of the Slovak legal system. My research is about revealing the effects of declarations today and the new approach that focuses on declarations in the center of political debate rather than on the consistent enforcement of the primacy of EU law in the Member States. A comprehensive examination of Slovak administrative and judicial practice may change the statement made by the European Commission, which was considered generally valid at EU level, that declarations are now only historical documents.

Kulcsszavak: Beneš, Dekrétumok, Csehszlovákia, Politika, Jog, EU, Diszkrimináció

Keynotes: Beneš, Decrees, Czechoslovakia, Politics, Law, EU, Discrimination

1. Bevezetés

„A jog mindenkor a győztesé, kinek hatalmát csak saját törvénye korlátozza.”
Friedrich Schiller

Már 70 éve. Akkor miért aktuális? Mert a cseh és a szlovák törvényhozás nem is oly régen ismét és újra törvénybe iktatta a dekrétumok jó részét annak ellenére, hogy korábban azt állították, hogy ezek „holt dekrétumok”.¹ Aktuális? Igen, mert időközben mind a cseh, mind a szlovák állam részei lettek a közös értékeken nyugvó és közös elveket valló Európai Uniónak. És mivel a Beneš-dekrétumok megszületésének körülményei vagy az ezekre alapuló jogfosztó intézkedések tények; így az újra a nemzeti jogrend(ek)be emelése ... elég érdekes. Két kérdés merül fel tehát: 1. emberi jogi (anyagi jogi) – A kollektív bűnösség elvén alapuló diszkriminatív jogszabályoknak lehet-e helye bármilyen XXI. századi demokratikus és modern jogrendszerben? 2. eljárásjogi – Hogyan lehet és hogyan kell összehangolni az Európai Unió tagállamainak saját jogszabályait a közösségi joggal, különös tekintettel a közösségi jog elsőbbségének terjedelmére? A feladat tehát néhány történelmi tévhit eloszlatása, a Beneš-problémán keresztül megvilágított megoldáskeresés az uniós jogi környezetben mind az alapvető szabadságjogok, mind az uniós eljárásjog szempontjából, a Beneš-dekrétumokban foglaltak hatályosulása és érvényesülése más európai uniós tagállamok (értsd. Csehország) esetében – illetve a közös és eltérő pontok Magyarország, mint európai uniós tagállam vonatkozásában.

2. Történelmi háttér

A II. világháborút lezáró békefolyamat és annak kelet-európai geopolitikai összefüggései szinte automatikusan eredményezték a kitelepítéseket és a jogfosztásokat. „Magyarország, illetve a magyar nemzet 20. századi történelme szempontjából Edvard Beneš az egyik legfontosabb ’nem magyar’ közép-európai politikus. Pályájának fontos állomásai szinte minden esetben keresztezték a magyar történelem útját”²

2.1. A dekrétumokról általában

A Beneš-dekrétumok néven ismert jogszabályok pontos elnevezése – mint ahogy arra Botlik József történész is utal – „A Csehszlovák Köztársaság elnökének dekrétumai” összefoglaló címet viseli.³ Szerzője az az Eduard Beneš (1884–1948), aki először a frissen alakult Csehszlovákia

külgügyminisztere – „a két emigráns vezető, Beneš és Masaryk óriási diplomáciai sikert értek el a világháború vége előtt néhány hónappal, és ezen nemzetközi előzmények után került sor 1918. október 28-án Prágában a csehszlovák állam hivatalos megalakulására”⁴ –, majd 1935-től második köztársasági elnöke volt. Az 1938. szeptember 29-i müncheni egyezmény⁵ aláírása miatt október 5-én Beneš lemondott –, bár előtte még elgondolkodott azon, hogy a csehszlovák hadsereget mozgósítsa-e a németek ellen –, majd Londonba emigrált, ahol más csehszlovák emigráns politikustársaival együtt létrehozták az emigráns csehszlovák kormányt.

A Nemzetgyűlés ezt követően, november 30-án – nagy többséggel – Emil Háchát választotta államfővé az alkotmányban előírtak szerint. Hacha győzelméhez még Beneš is gratulált. Beneš az emigrációban várta a megfelelő alkalmat arra, hogy megalakíthassa a „tisztá szláv” Csehszlovákiát. A csehszlovák emigráns kormány 1940. július 21-én alakult meg Londonban, és még ugyanezen a napon adta ki Beneš 1.sz. dekrétumát is, mellyel megalakította az Államtanácsot. 1940 és 1945 között még további 142, összesen 143 elnöki rendelet, ún. dekrétum született,⁶ melyeket átmenetinek tekintettek addig az időpontig, amíg a Nemzetgyűlés nem dönt azok sorsáról. A rendelkezések – elvileg – tehát biztosították annak a lehetőségét, hogy a Nemzetgyűlés eltörölje vagy érvényben hagyja a dekrétumokat.⁷ Mint ismeretes azonban, az 57/1946. számú Alkotmánytörvény valamennyi dekrétum érvényességét megerősítette.

2.2. Beneš, a „csehszlovákizmus” atyja

T. G. Masaryk, Beneš egykori tanára és előde az elnöki székben, és harmadikként Milan Rastislav Štefániknak volt még döntő szerepe az új államalakulat létrejöttében. Beneš tehetséges és művelt politikus és diplomata, egész életében csehszlovákista, bár taktikájába időnként még az átmeneti németbarátság is belefért.⁸ „A közép-európai történelem pozitív alakja-e – nagy ember és államférfi, ahogy a cseh történészek túlnyomó többsége ábrázolja –, avagy negatív szereplő, akinek a tévedéseit, machiavellizmusát és könyörtelen cinizmusát a magyar nemzet és a többi közép-európai nemzet (németek, szlovákok, lengyelek, sőt maguk a csehek is) súlyosan megsínylették?”⁹

Beneš négy Csehszlovákia (pontosabban Közép-Európa) koncepciót dolgozott ki politikai pályáján. Az első koncepciót 1908-ban a dijoni egyetemen megvédett doktori disszertációjában foglalta össze, a másodikat az első világháború éveiben párizsi emigrációjában dolgozta ki. A csehszlovákizmus célja a cseh és a szlovák nemzet egyesítése volt egy államban. területi igényeket a Nagymorávia történeti jogi címén kívánja

érvényesíteni. A németekkel és a magyarokkal nem számoltak, mert Edvard Beneš megfogalmazása szerint azt várták, hogy ez a két nemzetiség fokozatosan asszimilálódni fog, és egybeolvad a cseh nemzettel.¹⁰ Beneš mindvégig törekedett a lehetőségek kihasználására, a cseh liberális körök elvárásai és a jól csengő (főleg német- és magyarellenes) propaganda-üzenetek között!¹¹ Beneš szavai, melyek a párizsi béketárgyalásokon hangoztak el: „Én egyáltalán nem igazságokra törekszem, én politikát csinálok. S ezért olykor tudatosan követek el jogtalanságokat, az állam érdekében és személyes érdekemben.”

Célja, hogy az önálló cseh állam megvalósításához megfelelő nemzetközi partnereket találjon.¹² 1938-as lemondásától kezdve igen változó álláspontot képviselt Csehszlovákia jövőjével kapcsolatban. Kezdetben, amikor a németek uralták az európai hadszínteret még azon az állásponton volt, hogy Csehországon belül egyezzen ki a német kisebbséggel. „Úgy véljük, Beneš gyakorlatilag diplomáciai győzelmet aratott szeptember 4-én mind a szudétanémet delegáció, mind Runciman felett. Azaz, hogy mindenbe beleegyezett, amit a szudétanémetek kértek Runciman előtt, bebizonyította kompromisszumképességét. Véleményünk szerint Beneš csak azért volt hajlandó – látszólag – beleegyezni minden szudétanémet követelésbe, mert biztos volt benne, hogy utóbbiak visszautasítják őt. Benešnek e lépéssel tett üzenete kifelé, a nemzetközi hatalmaknak szólt. Tartalma egyértelmű: én meg akarok egyezni velük, hajlandó vagyok sokat engedni, de ezeknek semmi sem elég.”¹³ Később már meglebegettette annak a lehetőségét is, hogy a cseh- és morvaországi németeknek a Szudéta-vidékre telepítésével egy föderális államot hozzanak létre. A Heydrich elleni merénylet után azonban egyre inkább elzárkózott a németekkel történő megegyezés lehetőségétől. A Tiso-rezsim működését pl. Beneš a következőként értékelte. Tiso és Hitler a szlovák államot „a közös csehszlovák haza ellen elkövetett aljas árulással hozták létre, szövetségben Henleinnel, Hitlerrel és Horthyval, majd hadat üzentek szláv testvéreiknek, a lengyeleknek, elősegítették az üldöztetést és a náci Hitlernek a lengyel katolikus állam megsemmisítését, azután hadat üzentek a Szovjetunióban élő baráti szovjet népnek, és végül Angliának és Amerikának, melyek alig 24 éve segítettek a szlovákoknak, hogy megszabaduljanak a magyaroktól és megőrizzék nemzeti létüket!”¹⁴

Ekkor kezdett az angolszász hatalmakkal tárgyalni, és felvetni a kitelepítés ötletét, de elképzeléseinek tényleges támogatót csak Sztálin személyében talált. 1943-ban Moszkvába utazott, s ekkor már nemcsak a németek, hanem a felvidéki magyarok kitelepítéséhez is sikerült megszereznie Sztálin támogatását olyannyira, hogy Sztálin külügyi meghatal-

mazottja, Visinszkij kifejtette, hogy „a magyar kérdés vagonkérdés”¹⁵ „...igen fontos Magyarország elfoglalása, úgy gondolom, fontos az, hogy ebben ne csak az angolok és amerikaiak, hanem Önök is részt vegyenek. El tudom képzelni, hogy mi történne, ha az angolok egyedül lennének ott.” Molotov válaszában megnyugtatta Beneš: „A magyarokat is meg kell büntetni. Ami a megszállást illeti, mi rövidebb úton odaérünk, mint a többiek, de a helyzet még tisztázatlan és nem időszerű.” A jegyzőkönyv írója rögzítette Sztálin magyarokkal kapcsolatos megjegyzését. „Rosszabbak, mint a németek, akik hóhéroknak használják őket” – mondta. A szlovák kérdéssel kapcsolatban Molotov megkérdezte: „Milyen szovjet támogatásra van szüksége a szlovákok ellenében? Kiket akar megbüntetni?” És Beneš felsorolta azokat, akiknek szerinte „lógniuk kell”, köztük Szlovákia elnökét, a kollaboráns Tisót.”¹⁶

2.3. A dekrétumok politikai és jogi háttere – A dekrétumok a kassai kormányprogram elsődleges jogforrásai

1945 elejére ugyanis Csehszlovákia keleti területei felszabadultak. A Londonban működő emigráns kormány Beneš vezetésével és a moszkvai kommunista emigráció tagjai Klement Gottwald irányításával hazatértek. Április 5-én Kassán új kormányt alakítottak – az ún. kassai kormányprogram deklarálta a csehszlovák nemzetállam megteremtésének eszközeit.¹⁷

A kormányprogram tizenhat fejezetből állt, melyek közül főleg az V., a VIII., a XI. és a XV. fejezet tartalmazott a magyarok jövőjére nézve utalásokat vagy rendelkezéseket: az V. fejezet tárgyalta a közigazgatás teljes megtisztítását a nem szláv elemektől; a XI. fejezet „attól a szándéktól vezérelve, hogy a cseh és a szlovák földet egyszer s mindenkorra kiragadja az idegen német–magyar nemesség, valamint a nemzetárulók kezéből, s azt a cseh és szlovák földművesek és nincstelenek kezébe adja”,¹⁸ kimondta az „ellenség és az árulók” földjének elkobzását; a XV. fejezet rendelkezett a német és magyar nyelvű iskolák bezárásáról, valamint arról a kulturális fordulatról, mely a szláv orientációt erősítette a szovjet hatás hangsúlyozásával. A VIII. fejezetet szándékosan hagytam ki a fenti felsorolásból, mivel ez a fejezet az alapja a kollektív bűnösség elve alapján történő jogfosztásoknak. A kormányprogramnak ez a fejezete vált a későbbiekben a kollektív büntetési formák – a nemzeti és nyelvi különbségtételen alapuló vagyon-, állás- és jogvesztés – hivatkozási alapjává. A VIII. fejezet mondta ki ugyanis a csehek és a szlovákok egyenjogúságát és azt, hogy „a cseheknek és a szlovákoknak a német és a magyar kisebbséggel szerzett szörnyű tapasztalatai” Csehszlovákiát

„mély és tartós beavatkozásra kényszerítik”.¹⁹ Ennek szellemében a Csehszlovákiában élő magyarok elvesztették állampolgárságukat, kivéve azokat, akik részt vettek az ellenállási mozgalomban vagy üldözték őket a köztársasághoz való hűségük miatt.²⁰ A dekrétumok jogforrási jellege tehát tény, de a köztársasági elnöki jogkör körül sok anomália volt. Beneš ugyanis a lemondását saját maga is megerősítette, amikor 1939. március 16-án táviratot írt Roosevelt elnöknek. A táviratot, mint „Csehszlovákia volt elnöke” jegyezte, utalva ezzel saját lemondására. Fordulat akkor következett be ezen a téren, amikor Beneš a londoni emigrációban visszavonta a lemondását. Indoka egyszerű volt: a hitleri Németország nyomása alatt cselekedett. A fenyegetésre hivatkozva ekkor vette vissza köztársasági elnöki jogkörét és Csehszlovákia egyedüli törvényes képviselőjének tekintette magát, aki egy személyben testesíti meg a „jogfolytonosságot, a szuverenitást, sőt jogalkotói és alkotmánymódosító hatáskörrel is felruházta magát”.²¹

Ennek bizonyítéka a korábban már említett 1. sz. dekrétum, melyet Beneš 1940. július 21-én „adott ki”, de alkotmányjogi szempontból ennél is lényegesebb a 2. sz. dekrétuma, melyet ugyanezen év október 15-én bocsátott ki, és melyben felállította magának a dekrétumnak az intézményét. A jogintézmény lényege abban állt, hogy „minden olyan elnöki intézkedéshez, amelyhez korábban – tehát békeidőben – a Csehszlovák Nemzetgyűlés hozzájárulása kellett, átmenetileg elegendő volt az emigráns kormány hozzájárulása. Egyébként a Beneš-dekrétumok kiadásáig, az ilyen módon történő törvényalkotásnak – az 1920. évi csehszlovák Alkotmány II. fejezete szerint – nem volt alkotmányos alapja.”²² A 121/1920 szám alatt kiadott alkotmány értelmében ugyanis a törvényhozói hatalmat csak a Nemzetgyűlés két kamarája gyakorolhatta, ha viszont a Nemzetgyűlés nem ülésezett, a törvényhozói hatalmat a 24 tagú végrehajtó bizottság gyakorolta, melynek 16 tagját a képviselői testület, 8 tagját pedig a szenátus adta. Más állami szerv nem rendelkezett törvényhozói hatalommal, így a kormány és a köztársasági elnök sem. Beneš a maga által kialakított jogalkotási gyakorlatot követte Csehszlovákiába való visszatérése után is, így 1945. október 27-ig összesen 143 dekrétumot jegyzett, melyekhez kapcsolódtak még a Szlovák Nemzeti Tanács rendeletei is. A Beneš-dekrétumokat végül 1946. március 28-án az előző év október 28-án megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés visszamenőleges hatállyal törvényerőre emelte, vagyis konvalidálta (ugyanazon a napon, amikor Beneš-t visszahelyezték hivatalába). Kérdéses azonban az Alkotmányozó Nemzetgyűlés legitimitása, hiszen azt csak a cseh és a szlovák nemzetiségű állampolgárok választották meg, mivel akkorra már sem a magyaroknak, sem a németeknek nem volt választójoguk (még az anti-

fasiszta ellenállásban tevőlegesen résztvevőknek sem).²³ A dekrétumok legitimitásának megerősítéséhez az a tény is hozzájárult, hogy Beneš 1946-ban újraválasztották, így adva meg a dekrétumoknak a jogfolytonosság látszatát. A jogfolytonosság és a legitimitás vizsgálata kapcsán említést érdemel ugyanakkor az is, hogy „a nemzetközi közösség kormányai s főleg a szövetséges hatalmak rendre elismerték az ideiglenes állami berendezkedést és képviselőit a csehszlovák állami hatalom legitím gyakorlóiként. A később kötött államközi szerződések, így a Német Szövetségi Köztársasággal kötött 1974-es és 1992-es is deklarálták, hogy Csehszlovákia 1918-tól kezdve nem szűnt meg létezni. A szlovákiai magyar kisebbség II. világháború alatti és közvetlen utáni jogstátusát nemcsak a köztársasági elnök rendeletei, de az 1943-ban Szlovákia területén megalakult Szlovák Nemzeti Tanács rendeletei is szabályozták.”²⁴ Az elnöki dekrétumok jogszerűségét később több csehországi alkotmánybírói bírósági beadvány is vizsgálta, de valamennyi beadvány esetében a Cseh Köztársaság alkotmánybírósága döntéseiben a dekrétumokat abban az időben jogos és legitím kiadott aktusnak ítélte!²⁵

2.4. A dekrétumok és a hozzá kapcsolódó jogszabályok

A 143 elnöki dekrétum közül 20 vonatkozott a német és a magyar kisebbségekre, melyekből 13 közvetlenül tartalmazott e két kisebbségre nézve diszkriminatív rendelkezéseket. A rendelkezések célja elsődlegesen az etnikailag homogén Csehszlovákia megteremtése volt. A Beneš-dekrétumok közül sok épült a kollektív bűnösség elvére,²⁶ de ezek felsorolását most helyhiány miatt mellőzöm.

2.5. A dekrétumok joghatása és tényleges érvényesülése – német- és magyarelles intézkedések

Edvard Beneš a második koncepciójában, a *Zúzzátok szét Ausztria-Magyarországot!* (1916) című munkájának ötödik fejezetében (A csehszlovákok és a magyarok: Egy legenda, amit szét kell rombolnunk) is megfogalmazta, hogy szerinte a magyarság a tizenegyedik század óta elnyomásban tartja a Kárpát-medencei szlávokat, akiket erőszakkal magyarrá akar tenni. „A hárommillió szlováknak – írta Beneš az első világháború idején – három képviselője van a budapesti parlamentben. Ma Magyarországon teljesen keleties rendszer a jellemző. Nincs hely arra, hogy elmeséljem a sok kegyetlenséget, amit a magyarok a szlovákokkal és a jugoszlávokkal szemben elkövettek, és amelyek miatt még inkább utálat tárgyai a szlávok körében, mint a németek. Fél évszázad óta végzik intrikájukat, minden nyomorult eszközzel magyarizálni akarják a szlo-

vákokat. Egyes vidékeken ez sikerült is nekik.” A fejezet zárógondolataiban a nyelvi és etnikai határokra utalva így fogalmazott a cseh politikus: „Nem csak meg kell semmisíteni Ausztriát, hanem először le kell választani róla Magyarországot, a magyarokat és a németeket el kell választani egymástól, csak az általuk lakott területeket szabad meghagyni nekik és fel kell szabadítani a szlávokat.”²⁷ Beneš 1945 tavaszán és nyarán több fórumon is kifejtette – így például 1945. február 16-i rádióbeszédében –, hogy Csehszlovákia nemzetállami létének elengedhetetlen feltétele a magyarságtól és a németiségtől való megszabadulás.²⁸

Az ún. pozsonyi akció 1945. május 5-én: a pozsonyi magyarok mintegy 90%-át szlovák katonák a lakásaikból kitoloncolták – a csomagolás elvégzésére fél órát engedélyezve –, majd a Duna-hídon áttereltek Ligetfaluba, ahol a 20 ezer magyart embertelen körülmények között, internálótáborban tartották fogva, ahonnan többen már sohasem szabadultak.²⁹

Lakosságcsere – 1946. február 27-én aláírja Hazánk a csehszlovák kormány „paritásos lakosságcsere ajánlatát”, a csehszlovák–magyar lakosságcsere egyezményt, melynek értelmében ahány magyarországi cseh-szlovák személy jelentkezett a Csehszlovákiába történő áttelepülésre, a csehszlovák hatóságok ugyanennyi magyart telepíthettek ki az országból. Mivel a nagyhatalmak nem akadályozták meg addig sem a deportálásokat és a lakosságcsere egyezményt a párizsi békeszerződésben is rögzítették (1947. február 10-én a IV. cikkelyben), így 1947. április 12-én megkezdődtek a kitelepítések, melyek csak 1949. július 5-én fejeződtek be. Hozzá tartozik azonban az igazsághoz az is, hogy a csehszlovákok már a potsdami konferencián el akarták fogadtatni a magyarok kitelepítését, de azt akkori formájában az angolszász hatalmak nem támogatták. 73 273 szlovákjajú települt át az eredetileg jelentkezett 95 421 személy közül, illetve a Szlovákiában kitelepítésre kijelölt 105 047 magyar közül végül 68 407-et telepítettek át.³⁰ Ehhez adódott még hozzá az a körülbelül 6000 magyar, akik átmenekültek Magyarországra.³¹ A Magyarországról önként kitelepülő szlovákok és az erőszakkal kitelepítésre kijelölt magyarok áttelepülése korántsem zajlott egyenlő feltételek szerint, arról nem is beszélve, hogy amíg a magyarok 110 000 katasztrális hold földet hagytak hátra, addig az áttelepült szlovákok csupán ennek harmadát (31 000 kat. holdat).

Népbírósági eljárások – Kb. 75 000 magyart, elsősorban értelmiségit ítéltek el és utasítottak ki Csehszlovákiából. (A népbíróságok gyakorlatában a cseh és a szlovák állam elleni mindenfajta ellenállás – beleértve a szlovák fasiszta állam ellenit is – háborús bűntettnek minősült éppúgy, mint a Magyarország melletti kiállás.) Annyi embert nyilvánítottak háborús bűnösnek Szlovákia területén, amennyit egyetlen más európai or-

szágban sem. A szlovákok célja a magyar lakosságtól való megszabadulás is volt, hiszen a kevesebb időtartamú szabadságvesztést meg lehetett „úszni” a Magyarországra való „önkéntes” áttelepüléssel.³²

Közmunka helyett kényszermunka – A 71/1945. sz. dekrétum, mely közmunkára kötelezte a 14 és 60 év közötti magyar férfiakat és a 15 és 50 év közötti magyar nőket, akiket megfosztottak állampolgárságuktól. (KOROM 2013) A 88/1945. sz. dekrétum pedig az általános munkakötelezettséget vezette be. 1946 tavaszán a Szlovák Telepítési Hivatal – „munkaerő-toborzás” a korábban a szudétanémetek lakta vidékekre – a hadsereg felügyelete mellett – 1946. 11. 19.–1947. 02. 25. között 40 000 és 100 000 közé tehető.³³ Pontos terv és előre elkészített lista alapján embertelen körülmények között. Férfiakat, nőket, gyerekeket és időseket katonai teherautókon a vasútállomásra ott fűtetlen marhavagonokba terelték, majd Csehországba szállították őket. Ingó és ingatlanvagyonukat elkobozták és ún. bizalmiaknak (volt partizánoknak) adták, akik idővel a vagyonok feletti tulajdonjogot is megszerezték. Sokan már ekkor meghaltak. A deportálások nyomán szintén sok magyar menekült az anyaországba.

Reszlovakizáció – Végezetül, azoknak a magyaroknak, akiket sem a lakosságcsere, sem a népbírószági ítéletek, sem a deportálások nyomán nem sikerült „eltüntetni”, velük szemben egy 1946. június 17-én kelt, a szlovák belügyi megbízott által kiadott rendelet alapján megkezdték az ún. reszlovakizációs eljárást. A visszaszlovákosítás ideológiai gyökere az a vélekedés, mely szerint a Szlovákiában élő, magukat magyaroknak vallók valójában olyan szlovákok, akiket a magyar asszimilációs politika elmagyarosított, ezért őket vissza kell szlovákosítani. „Felajánlották” tehát a magyaroknak, hogyha szlováknak vallják magukat visszakapják állampolgárságukat, ha nem, kiutasítják őket Csehszlovákiából. Az üldözésekbe és a zaklatásokba belefáradt emberek közül végül 423 264-en kérvényezték, majd 326 679-en kapták vissza a csehszlovák állampolgárságukat és nyilvánították őket szlovák nemzetiségűeknek.³⁴

2.6. A „Beneš-korszak” vége – a kommunista fordulat

1948-ban Gottwald vezetésével és a Szovjetunió támogatásával Csehszlovákiában is a kommunisták kerekedtek felül. A baloldali fordulatnak már maga Beneš is áldozatául esett, mivel június 7-én lemondatták és még ugyanezen év szeptember 3-án meg is halt a kommunista házi őrizetben. „A második világháború utáni Beneši politika következtében hárommillió németet és több mint kétszáz ezer magyart üldöztek el Csehszlovákiából.”³⁵ A moszkvai vezetés nem támogatta a kisebbségek elleni

túlzott fellépést, így az etnikai különbségek fokozatosan elhalványultak, de sohasem szűntek meg. Már 1948. október 25-én törvényben biztosították a Csehszlovákia területén maradt magyarok számára az állampolgárság visszaszerzését, amennyiben azok hűségesküt tesznek. 1949-ben a csehszlovák és a magyar kormány között megegyezés született a jóvátétel kapcsolatban, nevezetesen, hogy a csehszlovákok elengedik a 30 millió dolláros jóvátételből még meg nem fizetett részt az elkobzott magyar vagyon fejében. A Beneš-dekrétumok közül pedig már 1950-ben hatályon kívül helyezték a deportálások alapját képező egyik rendelkezést. 1954-ben pedig érvénytelenítették a reszlovakizációs nyilatkozatokat. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt, hogy a Beneš-dekrétumoknak halálos áldozatai is voltak, akiknek a számát még a cseh történészek is 30–40 ezer, a szudétanémetek képviselői pedig 250 000 főre becsülik.³⁶ Továbbá nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy bár a legtöbb rendeletet már az 1948-as kommunista hatalomátvétel után eltörölték, számos dekrétumnak máig tartó hatása van és lehet.

3. A Beneš-dekrétumok újjászületése

Csehszlovákia felbomlásáig semmilyen rendkívüli fordulat: több dekrétum ugyan továbbra is megmarad, sokat viszont hatályon kívül helyeznek. Vaclav Havel 1990. január 2-án németországi látogatása során bocsánatot kért a „vad kitelepítésekért” és elítélte a kollektív bűnösség elvén nyugvó egykori intézkedéseket.³⁷ Csehszlovákia 1992. december 31-i felbomlása után mindkét utódállama elutasítja a rendeletek hatálytalanítását és az azoktól való elhatárolódást. 1998. augusztus 28-a, amikor Vladimir Meciar, volt szlovák miniszterelnök egy sajtókonferencián azért támadta Rudolf Schuster államelnököt, mert az kérte a Beneš-dekrétumok felülvizsgálatát. 1998-ban a Magyar Koalíció Pártja csak úgy kerülhetett be a kormánykoalícióba, ha lemondott a Beneš-dekrétumok visszavonásának követelésétől. Habsburg Ottó 2001. május 23-án tett nyilatkozata Pozsonyban egy sajtótájékoztatón felszólította a szlovák kormányt az elnöki rendeletek visszavonására. Ugyanezt tette négy nappal korábban Christa Stosová, a Csehországi, Morvaországi és Sziléziai Németek Szövetségének alelnöke egy Bécsben tartott szudétanémet fórumon, csak épp a csehektől.³⁸ 2007. szeptember 20-án az addigra már uniós tagállam Szlovákiában, a Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanácsa (a továbbiakban: SZNT) 533/2007 sz. határozatának³⁹ elfogadásával „megkérdőjelezhetetlenek, megváltoztathatatlanok és sérthetetlenek” fogadta el a Beneš-dekrétumokat. Csupán politikai adalék a történethez, hogy ezt a lépést a szélsőségesen nacionalista Szlovák Nemzeti

Párt kezdeményezte és – a Magyar Koalíció Pártját leszámítva – a szlovák parlament összes pártja megszavazta. A döntés ellen nemcsak magyar, de német és osztrák oldalról is érkeznek tiltakozások, nem is beszélve a parlamenti szavazást megelőző éles vitákon elhangzottokról.⁴⁰ 2002. április 24-én a cseh törvényhozás is megtette ugyanezt a lépést, vagyis szentesítette a dekrétumokat. 2012. január 12-én hosszas előkészületi munka eredményeképpen dr. Juhász Imre, az ELTE Jogi Karának tanára, jelenlegi alkotmánybíró és Hahn-Seidl Alida, a németországi Hunnia Baráti Kör képviselője, mint magánszemélyek (újbbóli) petíciót nyújtottak be a Beneš-dekrétumokat újra megerősítő SZNT határozat ellen.⁴¹

4. Napjaink jogi problematikái a Beneš-dekrétumokkal kapcsolatban

A Beneš-dekrétumokkal kapcsolatos problémák gyökere, hogy a dekrétumok egy része sohasem lett hatályon kívül helyezve: azok a kibocsátásuk óta először Csehszlovákia, majd a két utódállam, Csehország és Szlovákia jogrendjének is szerves részét képezték/képezik: továbbra is érvényesek és a mai napig hatályosak. Anélkül tehát, hogy a nevezett dekrétumokat hatályon kívül helyezték volna vagy jogszabály módosítással iktatták volna ki, számos dekrétumnak sikerült túlélnie több, mint 60 évet – tisztázatlan jogi helyzetet teremtve ezzel saját magának. Ezen a tényen az sem változtat, hogy a két utódállam a dekrétumokat folyton „holt” rendeleteknek titulálja, melyekhez már semmiféle joghatás nem fűződik. A szlovák kormány hivatalos álláspontja mind a mai napig az, hogy az elnöki dekrétumok már elavultak és „az általuk teremtett jogviszonyok háborús események következményeként jöttek létre, és a dekrétumok kiadásával a törvényhozó hatalom arra törekedett, hogy helyreállítsa a háború alatt és közvetlenül utána felmerült rendkívüli körülmények okozta károkat. A rendeletek betöltötték rendeltetésüket és ma már nem bírnak tényleges tartalommal.”⁴² A tényszerűséghez azonban hozzátartozik, hogy az újabban keletkezett jogszabályok és a jogalkalmazási gyakorlat miatt ezek a rendelkezések már nem érvényesülnek teljesen és veszítettek szellemiségükből is. A dekrétumokkal kapcsolatos problémák második hulláma Csehország és Szlovákia Európai Unióhoz történő 2004-es csatlakozásával vette kezdetét. A csatlakozási tárgyalások előtt ugyanis ezekre az országokra az EU egyetlen jogszabálya, úgymint az alapító szerződések vagy az azok alapján keletkezett ún. szekundáris (másodlagos) jogszabályok sem vonatkoztak. Így a dekrétumok sem kerültek nemzetközi vizsgálat alá.⁴³ Jogilag tehát Csehországot és Szlovákiát egyedül az érvényes nemzetközi jogi normák kötelezték arra, hogy megfeleljenek egyrészt a helsinki folyamat eredményeit hirdető Európai

Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ), másrészt az EU által felállított feltételeknek.⁴⁴ A tények ismeretében ma már tudjuk, hogy a dekrétumok diszharmonijájának a vizsgálata a nemzetközi szervezetek szintjén elmaradt és az csupán egyes politikusok vagy egyéb szervezetek képviselőinek nyilatkozataiban – mint politikai fogás vagy diplomáciai gesztus – merült ki. Az ebből fakadó hiányosság azért is oly szembetűnő, mert Csehszlovákia a helsinki záróokmány aláírói között volt, így az utódállamok mintegy megörökölték az EBESZ tagságot. Ennek ellenére egyszer sem történt meg, hogy az EBESZ valaha hivatalosan állást foglalt volna a dekrétumok ügyében. Ezen a ponton már el kell választani a két állam további történetét egymástól, egyrészt azért, mert – bár az EU-hoz történő közeledésük és csatlakozásuk egy időben és szinte azonos forgatókönyv szerint ment végbe – nem töreksem párhuzamos elemzésre a két állam vonatkozásában, másrészt azért, mert a továbbiakban tárgyalandó Beneš-petíció és a magyarokat érintő kérdések csupán a szlovák államra terjednek ki. Nézzük tehát mi is történt Szlovákia esetében. Szlovákia 1993. október 4-én írta alá az EU-val a társulási szerződést (158/1994 Tt. sz.). A téma szempontjából a szerződés két passzusa érdemel figyelmet: az egyik, mely deklarálja azt az általános érvényű szabályt, hogy „a nemzetközi szokásjog értelmében is Szlovákiára nézve kötelező érvényű, és fölötte áll a szlovák törvényeknek olyan értelemben, hogy a szerződés megszegése valamely belföldi törvény miatt nem mentesíti a szerződést megszegő felet kötelezettsége alól”, a másik a szerződés 6. cikkelye, mely „megállapítja, hogy a szerződés alapelvei közé tartozik a demokratikus elvek és az emberi jogok tisztelete úgy, ahogy azt a helsinki záróokmány, ill. a párizsi charta az új Európáért lefekteti”. Másik fontos dokumentum a koppenhágai EU-csúcsértekezlet záróokmánya és abban foglalt ún. koppenhágai feltételek, melyek deklarálják – sok egyéb mellett - az emberi és kisebbségi jogok tiszteletben tartását is. Mint ahogyan más csatlakozás előtt álló országok, úgy Szlovákia esetében is az Európai Bizottság is évente ún. országjelentésben ellenőrizte a társulási szerződés és a koppenhágai kritériumok betartását, és többször tette kritika tárgyává az ezen a téren tapasztalt hiányosságait, viszont a Beneš-dekrétumokra külön nem tért ki. Ezen kívül 1995-ben Szlovákia ratifikálta az Európa Tanács Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményét, mellyel kötelezettséget vállalt a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogainak tiszteletben tartására, sőt, a jövőre nézve azok továbbfejlesztésére is. A hiányosságok és a kritikák ellenére Szlovákia 2004. május 1-jén úgy lépett be az Európai Unióba, hogy a dekrétumok kérdése továbbra is tisztázatlan maradt. A szlovák államnak azonban nem volt elég az, hogy az Európai Unió jogelveivel és

jogrendszerével ellentétben álló Beneš-dekrétumokat nem üzte ki jogrendjéből már a csatlakozás előtt, ellenkezőleg, feltámasztotta őket „holt” poraiból akkor, amikor 2007-ben – már EU-tagállamként – megerősítette azokat. A tény, hogy e parlamenti határozat elfogadása az országnak az EU-hoz való csatlakozása után történt, megdönti azt a hivatalos szlovák érvelést, mely szerint a dekrétumok ügye történelmi kérdésnek tekintendő.⁴⁵ Ezt talán akkor hihetnénk el, ha nem megerősítették, hanem kiiktatták volna a szlovák jogrendből azokat. A szlovák állam ugyanis a vagyoni kárpótlások elodázására törekszik! A dekrétumok megerősítésével zavaros jogi helyzet állt elő: egyrészt azért, mert alig nyomon követhető, hogy mely dekrétumok vannak még ma is hatályban Szlovákiában, másrészt azért, mert nagy bizonyossággal feltételezhető, hogy a szlovák igazságszolgáltatási gyakorlat döntéseiben mind a megerősítés előtt, mind napjainkban is, hivatkozási alpnak használja a dekrétumok egyes passzusait, illetve azok általános elveit. A dekrétumok megerősítésekor – akár szándékosan, akár „véletlenül” – a Szlovák Nemzeti Tanács (SZNT) elkövette azt a hibát, hogy a dekrétumok konkrét felsorolása nélkül erősítette meg azokat, tovább bonyolítva az amúgy sem egyszerű esetet. Hogyan is járt el az SZNT? Hozott egy határozatot (törvényt), mely két részből áll. Az első része az a nyilatkozat, mely elítéli ugyan a kollektív bűnösség elvét, ugyanakkor elutasítja „a szlovák törvények, dekrétumok, szerződések és egyéb háború utáni döntések kétségbevonására és revíziójára tett kísérleteket, ami a háború utáni rendezés vagyoni és jogi állapot megváltoztatását jelentené”. A második részében pedig „kinyilatkoztatja, hogy az alkotmányjogi, törvényes és politikai döntéseket a háború utáni rendezés keretein belül olyan módon fogadták el, ahogy más európai országokban is a II. világháború és a náciizmus veresége következtében és a nemzetközi jog elveiből indultak ki, melyeket a potsdami konferencia határozatai képviselnek, hogy a Csehszlovák Köztársaság és a Szlovák Nemzeti Tanács reprezentatív szerveinek háború utáni döntései nem okai a diszkriminatív gyakorlatnak és ma ezek alapján nem keletkezhetnek új jogi viszonylatok, és hogy a jogi és vagyoni viszonylatok, melyek ezen döntések alapján születtek, megkérdőjelezhetetlenek, érinthetetlenek és megváltozhatatlanok (megváltoztathatatlanok)”. A dekrétumok tételes felsorolásáról pedig nem esik szó.

5. Érvek és ellenérvek az uniós jog mentén

5.1. A dekrétumok helye a szlovák jogrendben

1. Amennyiben a szlovák kormány a Beneš-dekrétumokat a saját tulajdoni rendjébe tartozónak tekinti, úgy elismeri, hogy azok joghatása ma is fennáll. 2. Ellenkező esetben egyértelműen az EU hatásköre, sőt kötelessége a nevezett dekrétumok ügyében eljárni és szükség esetén beavatkozni.⁴⁶ Az 533/2007 sz. határozat meghozatala elég világos válasz nevezett kérdésre, hiszen annak 3. számú pontja egyértelműen és világosan fogalmaz abban a tekintetben, hogy „az e határozatok következtében kialakult jogi- és tulajdonjogi viszonyok megkérdőjelezhetetlenek, érinthetetlenek és megváltozhatatlanok”⁴⁷ Mindkét esetben támadható tehát Szlovákia az uniós jog alapján: az első esetben azért, mert olyan diszkriminatív szabályokat tart benn a jogrendjében, melyek ellentétesek az uniós joggal, a második esetben pedig azért, mert ha kiderül, hogy nem is lehet kompetenciája az adott kérdésben, úgy nemzeti joga ennek megfelelően korlátozható és megváltoztatható.⁴⁸

5.2. A közösségi jog elsőbbségének érvényesítése a nemzeti joggal szemben a Beneš-dekrétumok kapcsán

A kérdéses SZNT határozat tehát sérti a közösségi jog elsőbbségének elvét. José Manuel Barroso szintén hangsúlyozta a közösségi jog elsőbbségét, melyből adódóan „azokat a jogszabályokat, amelyeket egy adott tagállamban annak uniós csatlakozása előtt fogadtak el, és amelyek nem összeegyeztethetőek az uniós jog rendelkezéseivel, módosítani kell az uniós vívmányok tiszteletben tartása érdekében, kivéve azokat a rendelkezéseket, amelyek esetében átmeneti időszakot állapítottak meg a csatlakozási szerződésben. Ezen időszakok elteltével a tagállam nemzeti jogrendjének az uniós joggal teljes mértékben összeegyeztethetőnek kell lennie”⁴⁹ Az Európai Unió tehát fel kellene, hogy szólítsa Szlovákiát a jogsértés megszüntetésére, ennek elmaradása esetén pedig ún. kötelezettségiszegési eljárást kell megindítani.

5.3. Az uniós jog időbeli hatályának kérdése – a *ratione temporis* elve

Értelmezésem szerint a Beneš-dekrétumok alapján elszenvedett sérelmek adott esetben megfeleltethetőek lehetnek a bírósági esetjognak. A *ratione temporis*-szal kapcsolatos másik gondolat viszont az, hogy az 533/2007. sz. határozat viszont nem esik kívül az uniós jog időbeli hatályán,⁵⁰ ami egy esetleges kártalanítási igényt önmagában ugyan még nem alapoz meg,⁵¹ de *ratione temporis* alapján nem is zárhatja ki az uniós jog hatálya köréből magát a határozatot.⁵²

5.4. Problémák a tőke szabad mozgásával kapcsolatban

De hogyan is kapcsolódik össze e két fogalom egymással és a Beneš-problémával? A 2004-es szlovák földtörvény kapcsán. Ahhoz, hogy megértsük a földtörvény anomáliát ejtsünk néhány szót az előzményekről. A '60-as évekre kiderült, hogy a termelészövetkezeti rendszer nem képes a tőle várt termelési adatokat produkálni, ezért a gazdaság megreformálása okán elhatározták, hogy a korábban államosított földeket visszaszolgáltatják eredeti tulajdonosaiknak. Ekkor azonban kiderült, hogy a földek jó részét épp a Beneš-dekrétumok kapcsán német és magyar nemzetiségűektől vették el. A németek esete volt a könnyebb, hiszen őket a kitelepítéskor megfosztottak csehszlovák állampolgárságuktól, így elvesztették a jogot arra, hogy visszakapják földjeiket. A magyarok esetében azonban más volt a helyzet, mivel nagyrészüket még mindig csehszlovák állampolgárként élt az állam területén. Hogy a tőlük elvett mintegy 700 ezer hektárnyi föld ne kerüljön újra magyarok kezére, 1965-ben az addigi birtoklaprendszert felváltották a tulajdoni lap rendszerre, melybe a magyaroktól elvett földeket egyszerűen nem vezették be. A nacionalista szlovák politika igyekezete a rendszerváltás után is arra irányult, hogy a szlovákiai magyar földtulajdonosok ne kapják vissza kisorsított birtokaikat. Ezt a szándékot erősítette a rendszerváltás utáni első kárpótlási törvény (229/1991) is, mely kizárta a kárpótlásból az 1948 előtt elvett földek utáni restitúciót. Később a Meciar-kormány egy újabb földtörvényben (180/1995) már „nevesítetlen”-nek titulálta ezeket a földeket.⁵³ A legújabb szlovák földtörvény (2004) egyik célja éppen az volt, hogy ezeknek a nevesítetlen földeknek a jogi helyzetét rendezze, azonban ezen jogszabály is tartalmaz jócskán burkolt magyar-ellenes kitételeket. Ezt a feltevést látszanak erősíteni az elmúlt időszakban azok a levelek, megkeresések, melyek arra utalnak, hogy igazolódni látszik korábbi feltételezésünk, melyre egyébként a petíciót is alapították, nevezetesen, hogy az 533/2007. sz. határozat egy olyan jogforrás lett, mely alkalmas arra, hogy azt a szlovák bíróság az egyedi döntéseiben perdöntő hivatkozási alapnak tekintse és ez alapján zárja ki a kárpótlásból a dekrétumok által amúgy is hátrányosan megkülönböztetett csoportokat. Mint azt a történeti részben már említettem, a diszkriminatív Beneš-dekrétumok végrehajtása során, az állampolgárságuk elvesztése, valamint a lakóhelyük elhagyása mellett több esetben is alkalmazták a vagyonek elkobozást, mint megtorló intézkedést a felvidéki magyarokkal szemben. A 2004. január 1-től hatályos szlovák földtörvény egyik lényeges eleme éppen a Beneš-dekrétumok által elkobzott földvagyont utáni kárpótlás, melyet a törvény restitúciónak nevez. A nevezett törvény alapján minden

olyan szlovák állampolgár kezdeményezhet restitúciós eljárást, akinek – vagy felmenőinek – földvagyonát a Beneši jogfosztások idején kobozták el és az illetőt annak idején nem ítélték el háborús bűnösnek (megbízhatatlanként). A nevezett két előfeltétel konjunktív, mely szinte teljes mértékben kizárja a restitúciós eljárásból azokat a – megbízhatatlannak tekintet – magyar állampolgárokat, valamint örökösüket, akik pl. a lakosságcsere miatt veszítették el az állampolgárságukat. Ebből is látszik, hogy a hivatkozott földtörvény nem az európai joggyakorlatot és jogelvet vette figyelembe, amikor ilyen tárgyú megkülönböztetésről rendelkezett. A nagyobb gond az, hogy a szlovák igazságszolgáltatás mind a mai napig használja ítéleteiben, illetve azok indoklásában a fent nevezett kitéltet, megfosztva ezzel számos olyan kárpótlásra jogosultat a kárpótlási eljárásban való részvétel lehetőségétől, vagy azok leszármazóit, akik a dekrétumok következtében szenvedtek jog és vagyoni hátrányt. A hivatkozás minden esetben a földtörvény, illetve a 2007-es határozat, melynek jogalapját az éppen megfelelő Beneši dekrétum szolgáltatja. Álláspontom szerint a fenti tények alapján kijelenthető, hogy sérül mind a tulajdon szabad áramlásának, mind a nemzeti elbánásnak az elve. A jól kivehető ellentmondás feloldására ki is dolgoztunk egy konkrét írásbeli kérdést a Bizottság részére. Az ügy politikai jellege, valamint a „kettős mérce” alkalmazásának elkerülése miatt egy *pia fraus*-t vetettek be magyar EP Képviselők, azzal, hogy megkérték Philippe Boulland francia néppárti képviselőt, hogy a saját nevében eljárva adja be az általunk megfogalmazott kérdést. Az írásbeli kérdés így hangzott: „Összeegyeztethető-e az uniós joggal – konkrétan a tőke szabad mozgásával – egy olyan nemzeti szabályozás, amely egy tagállam csatlakozását megelőzően elvett ingatlanok – csatlakozást követő kárpótlási folyamatban történő – visszaadását csak a saját tagállamok polgárai számára teszi lehetővé, valamint kizárja ebből a lehetőségéből az érintettek örökösét is, ha azok nem rendelkeznek a szóban forgó tagállam állampolgárságával?” (Írásbeli válasz igénylő kérdés a Bizottság részére, E-008448/2013.) A kapott válaszban a Bizottság világosan kifejtette, hogy az elkobzott vagyonok visszaadása tőke mozgásnak minősül, épp úgy, mint az öröklés.⁵⁴ A válasz megerősíti továbbá a diszkrimináció tilalmát, melynek korlátja csupán az uniós állampolgárság határa lehet, azon belül azonban nem lehet alkalmazni. Ezek alapján egyértelműnek tűnik, hogy Szlovákia uniós jogot sért azzal, hogy mind a mai napig születnek olyan bírósági ítéletek – de iure az 533/2007. sz. határozatra hivatkozva –, melyek a Beneš-dekrétumok diszkriminatív rendelkezései miatt akadályozzák a tőke szabad mozgását a kárpótlási-restitúciós eljárásokban. Nyilvánvaló az a tény is, hogy az ilyen ítéletek indoklásának hivatkozása minden esetben az említett

SZNT határozat. A kérdés csupán az, hogy mennyiben lehet sikeres ezen ítéletek strasbourg-i megtámadása?⁵⁵ Ha a szlovák állam törvényhozás útján rendezné az elnöki dekrétumok alapján elkobzott javak visszaszolgáltatását vagy a kártérítést, úgy ezen intézkedések már új tulajdonjogot keletkeztetnének. A szlovák földtörvénnyel kapcsolatban már utaltam rá, hogy az tartalmaz burkoltan diszkriminatív elemeket, főképp a magyarokkal szemben, ez azonban eddig „csupán” emberi jogi kérdésként merült fel. A probléma másik része, hogy e diszkrimináció arra irányult, hogy a magyar nemzetiségűeket kizárja a kárpótlásból, még akkor is, ha szlovák állampolgárok, vagyis nem állampolgársági alapon, hanem etnikai alapon tett különbséget az egyébként uniós polgárok vonatkozásában. A 2004-es földtörvény ugyanis jogvesztő határidőt állapított meg arra vonatkozóan, hogy meddig lehet a kárpótlási igényeket bejelenteni: ez az időpontot 2004. december 31-ben szabta meg. Megnyitotta tehát annak lehetőségét, hogy a Beneš-dekrétumok miatt elkobzott földek korábbi tulajdonosai is kárpótlásban részesüljenek, de csak azok, akik szlovák állampolgárok voltak, így kizárta azokat, akiket eleve a Beneši dekrétumok fosztottak meg állampolgárságuktól. Ezen okok miatt (is) a dekrétumokat kirekesztőnek és diszkriminatívnak tartjuk. Ha pedig elfogadjuk, hogy valóban azok, akkor élnünk kell azzal a feltevéssel, hogy a földtörvény ezen passzusa sérti az uniós jogot. Feltételezésük igazolására újabb választ intéztek a magyar EP Képviselők a Bizottsághoz, melyben összegezték a korábbi kérdéseikre adott válaszokat, és levezették belőle a következő kérdést: „Összeegyeztethető-e az uniós joggal, hogy a nem szlovák állampolgársággal, vagy állandó szlovákiai lakóhellyel nem rendelkező uniós polgárok hátrányba kerülnek a kárpótlási folyamat során vagyoniuk visszaadása tekintetében a 2004. 05. 01. és 2004. 12. 31. közötti időszakban? Amennyiben a sérelmezett szlovák rendelkezések nem egyeztethetőek össze az uniós joggal – az uniós jogot sértő helyzetek reparálására vonatkozó tagállami kötelezettségből (lásd Európai Bíróság 6/60) az következik-e, hogy azon uniós polgárok esetében –, akiknek kérelmét állampolgársági, vagy lakóhelyre vonatkozó kritérium alapján utasították el – új lehetőséget kell biztosítani a kárpótlási igények benyújtására –, mivel a kérdéses szabályozás a 2004. 12. 31. időponthoz jogvesztő hatályt fűz –, vagy az összes potenciálisan érintett személy számára biztosítani kell-e a kárpótlási igény benyújtásának lehetőségét?” (írásbeli választ igénylő kérdése a Bizottság felé. 2013. október 16.). A kérdésre anno sokáig nem jött válasz ... azután a 2014-es EP választások után az ügy elsikkadt.

5.5. Diszkriminációs problémák a Beneš-dekrétumok kapcsán

A megbízhatatlan kifejezés a szó etimológiai értelmében is egyfajta árulót, nemzetbiztonsági kockázatot magában rejtő egyént, a többségtől elkülönítetten kezelt személyt jelent. Különösen veszélyes, diszkriminatív és megalázó, ha ezt a kifejezést egy adott nemzethez, kisebbséghez, vagy fajhoz tartozó csoporttal párosítjuk, illetve arra vonatkoztatjuk. Márpedig a megbízhatatlan kifejezés, mint degradáló és kiközösítő kategória az 533/2007. sz. határozattal megerősített Beneš-dekrétumokból négy dekrétumban is egyértelműen szerepel. A dekrétumok címében szerepel: – az 1945. évi 137. sz. dekrétumban – az őrizetbe vételről, valamint – az 1945. évi 69. sz. dekrétumban – az elbocsájtásokról. A dekrétumok szövegében nevesítetten szerepel: – az 1945. évi 50. sz. dekrétumban – a vagyon nemzeti gondnokság alá helyezéséről, illetve – az 1945. évi 5. dekrétumban – a vagyoni jogi ügyletek érvénytelenségéről. A Beneš-dekrétumok tehát már önmagukban is megvalósították és még ma is érvényben tartják a szlovák köztudatban a magyarsággal szembeni diszkriminációt, mely semmilyen szinten nem férhet össze a közös európai értékekkel. Az előző fejezetben már tettem rá utalást, hogy több olyan per⁵⁶ anyaga is birtokomba került, melyekből kitűnik, hogy a szlovák igazságszolgáltatás perdöntő hivatkozási alapként használja a Beneš-dekrétumokat, holott azok már – a szlovák fél állítása szerint – új jogi alapot nem keletkeztetnek.

6. Epilógus

„Beneš politikai pályája bővelkedik árulásban, csalásban, hazugságban, korábbi szövetségesek cserbenhagyásában.”⁵⁷ „Beneš azzal, hogy a több nemzetiségű Csehszlovákiát nemzetállamnak tekinti, így a két háború között nem tudja kezelni a lakosság közel egyharmadát kitevő kisebbségek kérdését, és végül – a második világháború után – a sztálini támogatással végrehajtott kitelepítésekkel „oldja meg” a problémát, nem tekinthető pozitív történelmi személyiségnek.”⁵⁸ Beneš, az „államalapító” tevékenysége egyértelműen negatív nemzeti, közép-európai és a csehszlovákizmus nézőpontjából is.⁵⁹ Ezek tények. Éppen ezért az egyik kérdésem az volt, hogy a mai közös Európában lehet-e helye a múlt sötét éveiben megfogalmazott olyan diszkriminatív jellegű szabályozásoknak, melyek a kollektív bűnösség elve alapján bélyegeznek meg népeket, nemzeteket. A kérdésre a választ már a dolgozat megírása előtt tudtam: nem. Ennek tudatában hogyan lehetséges mégis az, hogy érvényben lehetnek ilyen jellegű szabályok napjaink európai jogrendszerében? Má-

sik kérdés arra irányult, hogyha bebizonyosodik, hogy egy tagállam jogrendjében az uniós joggal össze nem egyeztethető szabályozások vannak, akkor hogyan lehet ezt az ellentmondást feloldani a közösségi jog eszközeinek segítségével. Erre két megoldást találtam: egyik az előzetes döntéshozatali eljárás, melyhez azonban az kell, hogy a tagállam érezze a jogi disszonancia feloldásának szükségét, míg a másik, mintegy kényszerítő jelleggel az a külső behatás, melyet egy kötelezettségszegési eljárással lehet elérni. Szlovákia hozzáállása ezen emberi jogi-kisebbségi jogi kérdéshez ez idáig végig elutasító volt, ezért a kérdés tisztázása a fent említett két megoldás közül csupán a másodikkal tűnik elképzelhetőnek. Az elérni kívánt célok skálája igen széles: Szlovákia „egyszerű” bocsánatkérésétől a teljes vagyoni kárpótlásig bezárólag többféle kimenet elképzelhető lenne.

JEGYZETEK

1. Mind a cseh, mind a szlovák állam részéről történt (és történik mind a mai napig is) utalás arra nézve, hogy a Beneš-dekrétumok „holt rendeletek”, „amelyekből a jövőben már nem indul ki újabb joghatás. Lásd pl. Vladimír Spidla cseh kormányfő 2003-as nyilatkozatát vagy Miroslav Lajčák szlovák külügyminiszter szavait.
2. Gulyás László (2008/a): Edvard Beneš – Közép-Európa koncepciók és a valóság – Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor. Gödöllő.
3. Botlik József: Az ún. „Beneš-dekrétumok”.
4. Gulyás László (2016): A csehszlovák állam titkos születésnapja, avagy mi történt Prágában 1914 őszén. *Acta Scientiarum Socialium* 2014/2. szám 23–32. old.; Gulyás László (2018): A csehszlovák állam születése. *BBC History* 2018/október 52–58. old.
5. A müncheni egyezmény egy olyan, többoldalú nemzetközi megállapodás volt a Német Birodalom, Nagy-Britannia, Franciaország és az Olasz Királyság között, amely Csehszlovákia felosztásáról rendelkezett.
6. Mint ahogyan Botlik József korábban említett munkájában is utal rá, Magyarországon az a tévhit ivódott be a köztudatba, hogy a Beneš-dekrétumok kizárólag a háború utáni megtorlásokkal foglalkoznak. Az igazság viszont az, hogy ezek a dekrétumok számos más, a csehszlovák jogállamiságot érintő kérdést is érintettek.
7. Botlik József: Az ún. „Beneš-dekrétumok”.
8. Stark Tamás történész előadása a Terror Háza Múzeumban, 2007 szeptemberében
9. Gulyás László (2008/b): Beneš statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948. Corvinus Publishing. Toronto–Buffalo.
10. Gulyás László (2003): A csehszlovák állam első felbomlásának (1938–39) regionális vonatkozásai. *Tér és Társadalom*, 2003/3. szám 129–145. old.

11. Zbynek Zeman–Antonin Klimek: *The Life of Edvard Beneš, 1884–1948: Czechoslovakia in Peace and War*. The Clarendon Press. Oxford.
12. Beneš nagyhatalmak közötti taktikázásáról részletesebben Stark Tamás, Helena Nosková és Kugler József történészek beszéltek előadásaikban a Terror Háza Múzeumban, 2007 szeptemberében.
13. Gulyás László (2005/a): A szudétanémet kérdés és Lord Runciman prágai miszsiója. *Kutatási Füzetek* 12. Pécsi Tudományegyetem-BTK. Pécs. 132–144. old.
14. Gulyás (2008/a) 333. old.
15. Czenthe Miklós: Sorsközösségben. Egymásra utalt kis népek, <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak>
16. Gulyás (2008/a) 333. old.
17. A kormányprogram szövegét közölte a szlovák nyelvű *Pravda* című napilap 1945. április 8-i száma.
18. A kassai kormányprogram, XI. fejezet: <http://www.mtaki.hu/data/files/422.pdf>
19. Kassai kormányprogram, VIII. fejezet: <http://www.mtaki.hu/data/files/422.pdf>
20. A tárgyalagossághoz hozzátartozik két megjegyzés. A kassai kormányprogram szövegét már Moszkvában megfogalmazta Gottwald. Az áprilisi kihirdetés valójában csak ennek a londoni kormánytagokkal való jóváhagyatása volt. A másik, hogy maga Beneš az aláírást megtagadta, tiltakozásul a kommunista befolyásra.
21. Horváth Attila: Az ún. Beneš-dekrétumok és a hozzá kapcsolódó diszkriminatív intézkedések Csehszlovákiában 1945 és 1948 között, Közmeghallgatás a Beneš-dekrétumokról, 2013. július 9. Brüsszel, dr. Horváth Attila jogtörténész előadása, további források a témában: Mayer Judit szerk. (1996): *Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása*, Pozsony. Továbbá Popély Árpád–Sutaj, Stefan–Szarka László szerk. (2007): *A Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés, 1945–1948: történeti háttér, dokumentumok és jogszbályok*, Máriabesnyő–Gödöllő.
22. Botlik József, i. m.
23. Horváth Attila, uo.
24. Kalligram Alapítvány Jogi Elemzőközpontja: *Háttéranyag a Beneš-dekrétumokról*.
25. Uo.
26. Kövesdi János szerk. (1996): *Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása*. Pozsony. 194–274. old.
27. Gulyás (2008).
28. Gulyás (2008).
29. Az akkori pozsonyi belügyi megbízott, Gustav Husák nem vette át a pozsonyi magyarok írásbeli tiltakozását, s küldöttségüket sem fogadta. Egy ligetfalui tömegsírban 90 magyar fiatal holttestét temették el 1945 nyarán.
30. A csehszlovák toborzó bizottság úgy tudott összeírni közel 100 000 „szlovákot” Magyarországról, akik szándékoztak áttelepülni, hogy ebből közel 20 000-en nem beszéltek szlovákul, illetve nagyjából 10 000 fiktív nevet is felvettek a listára. Ezt a Terror Háza háttéranyagai bizonyítják., lásd Schmidt Mária előadása a Terror Háza múzeumban 2007 szeptember. Más források közel 90 000 magyar

- kitelepítettről tudnak. lásd. Múlt-kor történelmi portál: Közép-európai vita az érinthetetlen Beneš-dekrétumokról, 2007. szeptember 24.
31. Botlik József, i. m.
  32. Horváth Attila, uo.
  33. Még Jurij Zvara szlovák történész szerint is elérte azonban a 41 000 főt., lásd: Zvara, Jurij: Mad'arská mensina na Slovensku po roku 1945., Bratislava, 1969.
  34. Botlik József, i. m.
  35. Gulyás (2008).
  36. Múlt-kor történelmi portál: Közép-európai vita az érinthetetlen Beneš-dekrétumokról 2007. szeptember 24.
  37. A cseheknek nem tetszettek a köztársasági elnök szavai, akit az eset után a sajtóban németbérencnek tituláltak. Az eset heves társadalmi vitát váltott ki a Beneš-dekrétumok kapcsán. Az akkoriban készült közvélemény-kutatásokból pedig kiderült, hogy a csehek 76%-a még akkor is azonosul(t) a dekrétumokkal. A kutatásokból kiderült az is, hogy a csehek többsége egyetértett a németek kitelepítésével. A magyarokat ért sérelmek azonban nem túlzottan foglalkoztatták őket, főképp, mert a magyar kérdést szlovák ügynek tekintették. Bővebben elemzi a kérdést Vít Lukás: Az örökség (A Beneš-dekrétumok és a cseh identitás) c. írásában
  38. A HRMCE tanulmánya a Beneš-dekrétumokról,
  39. Némi magyarázatra szorul az SZNT határozat számozása: széles körben elterjedt ugyanis, hogy 1487/2007. számon született meg a dekrétumokat megerősítő határozat. Ezen sajnálatos tévedés miatt a rossz szám gyakrabban fordul elő a téma kapcsán megjelent írásokban, mint a helyes, 533/2007-es besorolás. A 1487/2007. sz. határozat egyébként az egészségügyi szolgáltatókról szóló törvény módosításával kapcsolatos a szlovák jogrendben. Ez a hiba a Beneš-dekrétumok ellen benyújtott petícióban is szerepel, melyet a szlovák kormány szóvá is tett a petícióval kapcsolatban megfogalmazott kritikájában, ezt megelőzően azonban a hiba korrigálása a petíció megfogalmazói részéről javításra került.
  40. Érdekességként említhető meg, hogy a Beneš-dekrétumok miatt Liechtenstein egészen 2009-ig nem ismerte el sem Szlovákiát, sem Csehországot független államként. A törpeállam sokáig követelte a két országtól, hogy adják vissza állampolgáraiknak azokat a javaikat, melyeket a dekrétumok alapján koboztak el tőlük 1945-ben és azt, hogy ismerjék el: Liechtenstein semleges állam volt a II. világháború alatt, állampolgárai pedig nem német nemzetiségűek.
  41. Dr. Juhász Imre 2008-ban már benyújtott hasonló témában egy petíciót, de akkor áttörést nem sikerült elérnie. De nem ő volt az egyetlen, aki Csehország és Szlovákia csatlakozása után az Európai Unióhoz fordultak e témában – kézzelfogható eredmény nélkül.
  42. A szlovák kormány (Ivan Korcok, a Szlovák Köztársaság nagykövete az EU mellett) levele Erminia Mazzoni elnök asszonynak, EP PET Bizottság, ikt. szám: 100.089/2013-BESZ/5., Brüsszel, 2013. január 25.
  43. Kivéve a Frowein-jelentést, 2002-ben, aminek az elkészítését egy háromtagú jogászprofesszorokból álló bizottság végezte, melynek vezetője az a Jochen Frowein professzor volt, akiről a jelentés a nevét kapta. A jelentés elkészítésére Csehország közelgő uniós csatlakozása miatt volt szükség.

44. Kalligram Alapítvány, i. m.
45. A szlovák kormány (Ivan Korcok, a Szlovák Köztársaság nagykövete az EU mellett) levele, i. m.
46. EUMSZ 345. cikk.
47. A Szlovák Köztársaság Nemzeti Tanács 533/2007. (2007. 09. 20.) sz. határozata, magyar fordítása: Ossza István–Balassa Zoltán: A Beneši dekrétumok újjászületése – napjaink problematikája, Kassa, 2010. május 5.
48. Dr. Kardos Gábor (ELTE ÁJK tanszékvezető egyetemi tanár) írásbeli véleménye, munkaanyag, 2013.
49. Jose Manuel Barroso válasza a Bizottság nevében, E-009825/2012.
50. A szlovák kormány levele, i. m.
51. C-466/11 Gennaro Curra és mások kontra Németország ügyben olasz állampolgárok kértek Németországtól kártérítést a II. világháború alatti deportálásukkor elszenvedett sérelmekért.
52. Masenkó-Mavi Viktor: Magyarország és az Emberi Jogok Európai Bírósága: Az „átmeneti demokrácia” működésének és az emberi jogi jogvédelem minőségének nemzetközi megmértetése;
53. Kaszás Péter: Az új szlovák földtörvény margójára, 2004. január 23
54. A Bizottság válasza (Michel Barnier a Bizottság nevében), 2013.szeptember 3.
55. Fórika Zsolt (2007): A tulajdonhoz való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. A strasbourgi garanciarendszer jelentősége a romániai ingatlanrestitúcióban, in: Nemzetpolitikai Szemle 2007/3–4. szám.
56. Forrás: MTI 2013. szeptember 20., Nagyon is élnek a Beneš-dekrétumok Szlovákiában.
57. Gulyás (2008).

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Fórika Zsolt (2007): A tulajdonhoz való jog az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatában. A strasbourgi garanciarendszer jelentősége a romániai ingatlanrestitúcióban, in: Nemzetpolitikai Szemle 2007. 3–4. szám.
- Gulyás László (1993): A csehszlovák–magyar lakosságcsere moszkvai előjártéka. KAPU 1993/8–9. szám 70–77. old.
- Gulyás László (2003): A csehszlovák állam első felbomlásának (1938–39) regionális vonatkozásai. Tér és Társadalom, 2003/3. szám. 129–145. old.
- Gulyás László (2005/a): A szudétánémet kérdés és Lord Runciman prágai miszsiója. Kutatási Füzetek 12. Pécsi Tudományegyetem-BTK. Pécs. 132–144. old.
- Gulyás László (2005/b): Két régió – Felvidék és Vajdaság – sorsa az Osztrák-Magyar Monarchiától napjainkig. Hazai Térségfejlesztő Rt. Budapest.
- Gulyás László (2008/a): Edvard Beneš. Közép-Európa koncepciók és a valóság. Attraktor Kiadó. Máriabesnyő–Gödöllő.
- Gulyás László (2008/b): Beneš statesman or charlatan? The plans and the reality 1908–1948. Corvinus Publishing. Toronto–Buffalo.

- Gulyás László (2010): A szlovák–magyar lakosságcsere második világháború alatti diplomáciatörténeti előzményei. In: Szederjesi Cecília szerk. (2010): „Vonatok északra és délnek” A második világháborút követő szlovák–magyar lakosságcsere története és következményei. Nógrád Megyei Levéltár Salgótarján. 34–49. old.
- Gulyás László (2016): A csehszlovák állam titkos születésnapja, avagy mi történt Prágában 1914 őszén. *Acta Scientiarum Socialium* 2014/2. szám 23–32. old.
- Gulyás László (2018): A csehszlovák állam születése. *BBC History* 2018/október 52–58. old.
- Horváth Attila: Az ún. Beneš-dekrétumok és a hozzá kapcsolódó diszkriminatív intézkedések Csehszlovákiában 1945 és 1948 között.
- Dr. Kardos Gábor (ELTE ÁJK tanszékvezető egyetemi tanár) írásbeli véleménye, munkaanyag, 2013.
- Kádár András Kristóf, dr.–Karsai Dániel, dr. (2013): Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga a gyakorlat számára, Noviciana.
- Kende Tamás, dr.–Szűcs Tamás, dr.: Bevezetés az Európai Unió politikáiba, Complex, 2011.
- Kövesdi János szerk. (1996): Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása, Pozsony. 194–274. old.
- Masenkó-Mavi Viktor: Magyarország és az Emberi Jogok Európai Bírósága: Az „átmeneti demokrácia” működésének és az emberi jogi jogvédelem minőségének nemzetközi megméréstetése.
- Mayer Judit (szerk.) (1996): Edvard Beneš elnöki dekrétumai, avagy a magyarok és a németek jogfosztása, Pozsony, 1996.
- Osztovits András (2005): Az előzetes döntéshozatali eljárás legfontosabb elméleti és gyakorlati kérdései. Complex. Budapest.
- Osztovits András szerk. (2011): Az Európai Unióról és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata. Complex. Budapest.
- Popély Árpád–Sutaj, Stefan–Szarka László (szerk.) (2007): A Beneš-dekrétumok és a magyar kérdés, 1945–1948: történeti háttér, dokumentumok és jogszabályok. Attraktor, Máriabesnyő–Gödöllő.
- Szalayné Sándor Erzsébet–Mohay Ágoston és mások (2011): Az Európai Unió joga, Dialog Campus. Budapest–Pécs.
- Szemesi Sándor (2009): A diszkrimináció tilalma az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában. Complex. Budapest.
- Szederjesi Cecília (szerk.) (2010): „Vonatok északra és délnek” A második világháborút követő szlovák–magyar lakosságcsere története és következményei. Nógrád Megyei Levéltár Salgótarján 2010. 34–49. old.
- Zbynek Zeman-Antonin Klima (1997): *The Life of Edvard Beneš, 1884–1948: Czechoslovakia in Peace and War*. The Clarendon Press. Oxford.
- Zvara, Jurij (1969): *Mad’arská mensina na Slovensku po roku 1945*. Bratislava.